

The Lands of Ērānšahr

The Bundahišn (long recension), in the chapter describing the mountains, refers to books on lands (*āyādgārīhā ī šahrīhā*).¹ It is said that, during the onslaught by the Tāzīg (Arabs & Muslims) in the eastern quarter of Ērānšahr, X^varāsān, they took Šāhfrih², the daughter of Pērōz ī Yazdegirdān, into captivity; there were, among the spoils, in her baggage, one of those memoirs of the lands composed for the Persian king Kavād. Zādānfarrox, the famous Persian chief scribe, translated it into Arabic. This translation was the main source of the second part of the geography book of Muqaddasī³ –Ibn Faqīh also quoted some passages of it.⁴

It seems that the short Pārsīg text *šahrestānīhā ī ērānšahr* (ŠĒŠ) has as its source one of those books –just as the list of cities given by Ibn Xurdādbēh and Աշխարհ Պարսից ‘the Persian land’ in the Geography of Ananias of Širak. The ŠĒŠ purports to give a catalogue of the cities of the Aryan land (Persia), and the names of their founders. This catalogue is based on the quadripartite division of the Aryan kingdom in the Sasanian period.⁵

Raham Asha

vizārišn

Translation

(1) The cities that are built in the lands of Ērānšahr: this that which chief lords have founded them is written in detail in this memoir.

[The quarter of the East]

¹ . Bd 79-80 vas nām ud vas marag az ham ēn kōfīhā ušmurd rust ēsted cōn hān ī-š nām ped āyādgārīhā ī šahrīhā pēdāg. In the original Bundahišn there was a chapter on the divisions of the earth (zamīg sīh-u-si sardag).

² . Pers. šāh-frih ‘dear to the king’. Var. شاهفرید، شاهفرید. Note that Šāhēn was the name of the daughter of Yazdegird (المسعودي، مروج الذهب ومعادن الجواهر، ١، بيروت، ١٩٨٦، ٢٩٥).

³ . المقدسي، كتاب أحسن التقاسيم في معرفة الأقاليم، ليدن، ١٩٠٦، ٢٥٧-.

⁴ . أبي بكر أحمد بن محمد الهمداني (المعروف بابن الفقيه)، مختصر كتاب البلدان، ليدن، ١٨٨٥، ٢٠٩-.

⁵ . D.J.M. Jamasp-Asana, *Pahlavi Texts*, I, Bombay, 1897, 18-24; In the codex MK, it is the second treatise, 19^v-26^r; Supplément persan 2044, 22-28; H.S. Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, I, Wiesbaden, 1964, 113-17; E. Blochet, *Liste géographique des villes de l’Iran*, Paris, 1895 (tirage à part du *Recueil de Travaux relatifs à la Philologie et à l’Archéologie égyptiennes et assyriennes*, vol. XVII); J.J. Modi, *Aiyādgār-i-Zarirān, Shatrōihā-i-Airān, Afdiya va sahiḡiya-i-Sistān*, Bombay, 1899; J. Markwart, *A Catalogue of the Provincial Capitals of Erānšahr* (Pahlavi Text, version and commentary), Roma, 1931; R. Asha, *The Cities of Erān šahr. Memoir*, Erman, 1999.

ص. هدايت، “شهرستانهای ایرانشهر”، نوشته های پراکنده، تهران، ١٣٤٤، ٤١٢-٤٣٣.

(2) In the quarter of the East⁶, Kavi Usan son of Kavāta laid the foundation of the city of Samarkand⁷, and Syāvaršan son of Kavi Usan finished it.⁸ (3) Kavi Haosravah son of Syāvaršan was born there. He set up there the illuminating Fire the victorious. (4) Thereafter, Zaratūštra brought the Daēnā (i.e., Religion, Avesta). By the order of King Vištāspa were engraved and written 1 200 chapters [of the Avesta] in Daēnā-script on gilt tablets and deposited in the treasury of that Fire. (5) After that the accursed Alexander burnt [the book] and threw it into the river⁹.

Sogdiana¹⁰ has seven settlements¹¹, (6) and its having seven settlements means that there existed seven royal settlements in it: one that of Yima; one that of Aži Dahāka; one that of Ōraētaona; one that of Manuš.ciθra; one that of Kavi Usan; one that of Kavi Haosravah¹²; one that of Aurvaṭ.aspa; and one that

⁶ . kust ī x^varāsān. Armen. Քուստի Իսրասան. Pers. ērān kust ī x^varāsān spāhbed ‘General of the quarter of the East of Ērān’.

عمل خراسان تا غایت حدّ اسلام. کورتهاه آن: طیسین، قهستان، هراه طالقان، گوزکانان، خفشان (خیشان؟ ابن خردادبه: حهما)، بادغیس، بوشنج، طخارستان، فاریاب، بلخ، خلم، مروالرود، چغانیان، أشجرد، ختلان، بدخشان، طالقان، ابرشهر، بخارا، سمرقند، شاش، فرغانه، سروشنه، سغد، خجند، آمویه، خوارزم، کش، اسبیجاب، /فاریاب/ ترمذ، نسا، ابیورد، سرخس، مرو شاهجان، طوس، برسخان، بلسم (ابن خردادبه: البتم)، احرون (ابن خردادبه: اخرون)، نسف. (تاریخ سیستان، ۲۷) نک. ابن خردادبه، ۲۴۳.

⁷ . samargand. Sogd. sm'rkndh/ sm'rkndc ; Gr. Μαρακάνδα (Ptolemy, VI.11.9). Cf. the treatise «رساله در ذکر بعضی بلاد و غیره Ms. (Mulla Feroze Library) B III.8:

سمرقند شهری مشهور است از بلاد ماوراءالنهر و آن را کیکاوس کیقباد بنا کرده.

والحرفه بسمرقند ... وسمرقند فرضه التجار (المقدسی، کتاب أحسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم، لیدن، ۱۹۰۶، ۳۳)

See also this nostalgic verse cited by Ibn Xordādbeh :

قال ابوالفتح العباس بن طرخان:

سمرقند کندمند بذیت کی افگند؟

از شاش ته بی همیشه ته خهی. (ابن خردادبه، المسالك والممالك، لیدن، ۱۸۸۹، ۲۶)

O Samarkand, reduced to rubble, who has thrown thee in this [condition] ?

Thou art better than Čāč (Tashkent), thou shalt be always good.

^ . «گویند که سغد سمرقند را رستم دستان به فرمان کیکاوس بنا نهاده است.» (سفارتنامه)

خوارزم، میرزا رضاقلی خان لالاباشی، پاریس، ۱۸۷۶، ۱۰۵)

⁹ . Pers. drayāb ‘sea ; river’. « In this case we must understand by drayāp the river of Samarkand, i.e. the Zarafšān ... » Markwart, 30.

¹⁰ . sugd, suvd/ sūd, sugl/ sūl. Av. surya- adj. ; OPers. sug(u)da; Armen. Unqñhuuñ; Syr. ܫܘܕܐ. Pers. gōbedestān ‘Sodiana’ (Bd 198 zamīg ī gōbedestān), sugdestān.

¹¹ . The Avesta speaks of the area where Gava-s or Sogdians dwell, gava-šayana (Yt 10.15), suryō.šayana (Vd 1.4). See E. Benveniste, « Notes Sogdiennes », BSOS, 9/3, 1938, 505-6. Concerning the seven settlements in Sogdiana see S. Kiya, « Soğd-e haft āšyān », *Monumentum H.S. Nyberg*, I, Leiden, 1975, 471-73.

ص. کیا، «سغد هفت آشیان»، مجله دانشکده ادبیات تهران، ۳/۲، ۱۳۳۴، ۴۷-۴۹.

Pers. haft-āšyān is also a place name.

¹² . In the Persian version (Gardīzi) the name of Haosravah is omitted.

of king Vīštāspa.¹³ (7) Then the accursed Frañrasyan the Tūra made each one of the (seven) abodes of the kings therein an idol-temple or a heathen temple.

(8) In the brilliant Bactria¹⁴, Spəntōdāta son of Vīštāspa built the city of Navāzag¹⁵. (9) He set up there the illuminating Fire the victorious. He struck his lance there, and sent a message to Yabγu Xāgān¹⁶, Sinjipū Xāgān¹⁷, Cōl Xāgān¹⁸, the Great Kān¹⁹, Gaoθraman(t)²⁰, Tucāp (Tačāp)²¹, and Ǝrəzrāspa king of the Hyaona, thus: “Look to my lance! May every one look to the movement of this lance who may run to Ērānšahr!”²²

¹³. «چون پانصد سال از پادشاهی افریدون به گذشت، منوچهر به کین ایرج بیرون آمد. و او به روستاء بم مرد از ولایت کرمان؛ و به سفد ایوانی بنا کرد. و سفد را هفت آشیان خوانند که هفت ملک آن جای بنا کردند: یکی جم، و دیگر بیورسپ، و سدیگر افریدون، و چهارم منوچهر، و پنجم کاوس، و ششم لهراسپ، و هفتم گشتاسپ.» تاریخ گردیزی، ع. حبیبی، تهران، ۱۳۶۳، ۴۰.

¹⁴. Av. bāxδī-, OPers. bāxtri/-; Bactr. βαγλο. Av. bāxδīm sīrāṃ: baxl nēk [ped dīdan] (rendered by Arab. بلخ الحسنا); Armen. Բախի[ի]քա[ն]ք; Pers. بلخ بامی.

وقال ان اسمها في كتب الأعاجم بلخ البهتية. (المقدسي، ۳۰۲)

Aurvaṭ.aspa is purported to have founded the city of Baxl.

بلخ: ... و قيل: إن أول من بناها لهراسف الملك لما حارب صاحبه بخت نصر بيت المقدس. (ياقوت، ۱: ۴۷۹)

¹⁵. See VZ 4.10. Armen. Դզի-նաւազաւկ. (Av. navāza-, Sogd. nawāz ‘sailor, ship’s captain’)

¹⁶. Turk. Yabγu; Chin. 葉護; Bactr. ιαβγο. Turk. Qayan (Mong. Их хаан); Chin. 河汗; Bactr. Χαγανο; Sogd. γ’γ’ n; ^TPers. xng’ n (Mahnāmag : ’wyγwr xng’ n ‘Xangān of the Uighurs’); Armen. խաւքաւն.

خاقان جیغویه (ابن خردادبه، ۴۰)

¹⁷. Turk. İstāmi; Chin. 室點密; Arab. خاقان سنجیو. (ابن خردادبه) Gr. Byz.

Σιλζιβουλος (G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, Leiden, 1983, 275-76).

¹⁸. Pers. cōl; Armen. Յոլ, Յոլ; Gr. Τζούρ. Markwart (39) considers it as the name of the white Hun (given its name to a place), later turkicized horde Čōl. Cf. Sod. cwr /cōr/ a title.

¹⁹. vazurg kān, Chin. 大汗. Markwart, 39 : « t’ ai-kan ‘the great Kan’ appears with the Chinese as the official title of the chief of the Hephtalites in the VIIth century. » See also H. W. Bailey, *Indo-Scythian Studies. Khotanese Texts*, VII, Cambridge U.P, 1985, 35 : Khot. mistā hana ‘great xāna-ruler’.

²⁰. gōhram. Pers. گهرم (کهرم). Possibly from Av. *gaoθra-maṇt- ‘having a noble family’.

برادر بد او را دو اهریمنان یکی گهرم و دیگر اندیرمان (دید گندیرمان) (شاهنامه، م

۱۵: ۲۸۳)

خرزاسف (آرجاسف)، جوهرمز (جوهرمن) و اندرمان. (طبری، تاریخ الرسل والملوک، لیدن، ۱، ۱۸۷۹-۱۸۸۱،

۶۷۷)

²¹. tuzāb. Pers. تزاو.

تزاو است شاه و فرستنده ام به نزدیک او من پرستنده ام. (شاهنامه، م ۱۰۷۰: ۱)

²². Sebeos (Բազմալէկ, 10) speaks of “the lance of the valiant Spandiat” (նիզակի քաջին Սպանդիատայ).

(10) Narsē²³, the son of the Jewess, built the city of Chorasnia²⁴.

(11) Vahrām son of Yazdegird built the city of Marvrōd²⁵.

(12) The accursed Alexander the Greek built the city of Marv²⁶ and the city of Herat (Harē/ Areia)²⁷.

(13) Šābuhr son of Ardašēr built the city of Pōšang²⁸, and built a transportable bridge in Pōšang²⁹.

²³ . son of Yazdegird *dabr*.

²⁴ . Av. x^vā^rizēm, OPers. h^vārazmī, Armen. Խորնովի; Arab. خوارزم.

ملک خوارزم خسرو خوارزم. (ابن خردادبه، ۴۰)

²⁵ . Pers. marv-rōd 'Marv on the River', Syr. ܡܪܘܪܘܕ, Armen. Մրրու, Arab. مروالروذ.

²⁶ . Pers. marv, Av. morγu-/ mouru-, OPers. margu-; Sogd. mry; Armen. Մրվ.

مرو را بنا کرد طهمورث به هزار مرد؛ و بازاری به نهاد از آن طعام هر شب هر مردی را درمی به دادی وی به طعام به دادی، روز دیگر هزار درم با خزینه، ملک آمدی. به بناء وی بیش از هزار درم خرج نه رفت. و قهندز را در آن جای بنا کرد. و به هندوستان شهری به کرد نام. آن اوق بر سر کوهی. گویند مرو را بنا کرد خمائی (همای) بنت اردشیر بن اسفندیار. (محمد بن محمود طوسی، عجایب المخلوقات و غرایب الموجودات، تهران، ۱۳۸۷، ۲۶۹)

²⁷ . Pers. harēv/ harē, Av. haraēva- (harōyūm), OPers. haraiva-; Armen. Հրեւ; Syr. ܗܪܝܐ ܕܗܚܘܪܐ ܕܗܪܝܐ. Cf. Ms. B III.8 :

هرو از بلاد خراسان است. آن را ذوالقرنین بنا کرده ... بوزرجمهر حکیم از آن جا بوده. هرات ... آن را اسکندر بنا کرده ... در قدیم چهار دروازه داشته یکی بر جانب شمال و آن را دروازه بلخ می گفته اند و یکی بر جانب جنوب و آن را دروازه سیستان گفتندی و یکی بر جانب مشرق و آن را دروازه غور گفتندی و یکی بر مغرب و آن را دروازه شیراز گفتندی.

But see the *Relation de l'ambassade au Kharezme (Khiva)*:

شاعری گفته:

گر کسی پرسد تو را کز شهرها بهتر کدام؟ در جواب از راست خواهی گفتن او را گو "هری"
این جهان را همچو دریا دان، خراسان را صدف در میان آن صدف شهر هری چون گوهری.
... در بانی آن بنا اختلاف کرده اند، و بعضی شعرا این رباعی را به نظم آورده اند:
لهراسپ نهاده است هری را بنیاد گشتاسپ در آن بنای دیگر به نهاد
بهمن پس از آن عمارتی دیگر کرد اسکندر رومیش همه داد به باد
(سفارتنامه خوارزم، میرزا رضاعلی خان لالاباشی، پاریس، ۱۸۷۶، ۱۱۱)

²⁸ . Pers.-Arab. فوشنج، پوشنج، فوشنج. Syr. ܦܘܫܢܝܗ. Cf. Av. upaošanjvha- adj. 'matutinal, eastern'. In Sasanian times the region of X^varāsān was divided between four *marzbān*, and one was the margrave of Harē and Pōšang.

واریعة مرزبانة الی کلّ مرزبان ریع خراسان فریع الی مرزبان مرو الشاهجان واعمالمها وریع الی مرزبان بلخ و طخارستان وریع الی مرزبان هراة وپوشنج و [ریع الی مرزبان] بادغیس و سجستان. (ابن خردادبه، ۱۸)
ملک هراة وپوشنج وبادغیس برزان (ابن خردادبه، ۴۰)

معین الدین محمد اسفزاری در ... روضات الجنات فی اوصاف مدینة المرات در باره فوشنج چنین می نویسد: پیشتر مذکور شد که اول خطه ای که در خراسان احداث یافت قصبه فوشنج بوده و عمارت او منسوب است به پشنگ بن افراسیاب (فکری سلجوقی، هرات نامه، ۱۳۹۰، ۸۸) و باز: و بعضی می گویند که بانی او هوشنگ بوده است. (۸۷) و باز:

که هوشنگ پوشنگ را ساخته است چو خرم بمشش برآراسته است. (۸۶)

(14) Tusa son of Naotara who was commander in chief for 900 years (built) the city of Tōs³⁰. After Tusa the command in chief came to Zairivari, after Zairivari to Bastavari, and after Bastavari to Kavārasman.

(15) Šābuhr son Ardašēr built the city of Nēvšābuhr³¹. At that time when he killed the Turyan Pārayzag³², he ordered to build the city at that very place.

(16) Kavi Aurvaṭ.aspa father of Vištāspa built the city of kāyin³³.

(17) Narsē the Arsacian built in Hyrcania³⁴ a city called Dahestān³⁵.

(18a) Aži Dahāka for his personal seraglio³⁶ built the city of Kōmiš³⁷ of five walls.³⁸ The residence of the Parthians was there.

²⁹ . The river is called Harē-rōd.

³⁰ . *tausa- vřddhi from tusa- ; Pers. inscr. twsy ; Syr. ܬܘܫܐ; Arab. طوس.

³¹ . Pers. nēvšābuhr/ nēšābūr, Syr. ܢܝܫܒܘܪ. According to Ḥamza, Šābuhr ī Ardašērān founded the city of Nēšābuhr ; but according to Nēšābūrī, Šābuhr ī Hormazdān has built it.

شاپور بن اردشیر بنی شادروان تستر وهو احد عجائب المشرق ... فاما نیشابور فمدینة من مدن کورة ابرشهر من کور خراسان. (همزه، کتاب تاریخ سنی ملوک الأرض، لیبزینگ، ۱۸۵۴، ۴۸)

« این شاپور (هرمزدان) شهر قدیم نیشابور در حوالی قهندز بنا نهاد و معماران و عمله تعیین کرد و گفت که بر جوانب شهر خندق حفر کنند.» تاریخ نیشابور، م.ر. شفیع کدکنی، تهران، ۱۳۷۵، ۲۷۱۳.

³² . ܩܝܢ. Cf. Sogd. p' r' γz.

³³ . Arab. قاین. Kāyin is the chief town of Kōhestān. The building of Kōhestān is attributed to Sāma.

اسفزار و قهستان و بوالستان و غور سام بن نریمان ساخت. (حسین بن ملک غیاث الدین سیستانی، احیاء الملوك: تاریخ سیستان تا عصر صفوی، تهران، ۱۳۴۴، ۱۸)

³⁴ . Av. vāhrkānō (Vd 1.11 xñəntəm yim vāhrkānō.šayanəm), OPers. vřkāna, Pers. gurgān ; Armen. Վրկանու; Syr. ܩܪܓܢ; Arab. جرجان.

ملک جرجان صول. (ابن خردادبه، ۴۰)

³⁵ . dahestān 'the land of the Daha' ; OPers. daha- 'the Daha land, the Daha people'. Armen. Դեհաստան (Sebeos, XIV որ ի Թուրքաստանի եւ ի Դեհաստան կողմանէ).

گرگان و دهستان بنا او (افریدون) کرد. (گردیزی، زین الاخبار، تهران، ۱۳۶۳، ۳۸)

³⁶ . ped tan šabestān. Cf. History of Sēstān:

عادت او (ضحاک) آن بود که به ایله نشستنی - و اکنون ایله را بیت المقدس گویند - و شراب با زنان خوردی. و در آن روزگار سرای زنان را شبستان گفتندی. چون ضحاک مست گشت، او را یاد آمد عادت خویش. گفت: شبستان خواهم تا آن جای خوشتر خورم. (تاریخ سیستان، م. بهار، تهران، ۱۳۱۴، ۲۱-۲۲) می گویند که: ضحاک مهمان گرشاسف بود. چون مست شد یاد شبستان خود کرد و گفت: شبستان خواهم و حرمسرای. (احیاء الملوك، ۱۶)

(18b) During the reign of Yazdegird son of Šābuhr was built against the attack of the Čōl [the mountain fortress] Virōypahr³⁹ [for] that side.

(19) Xusrō son of Kavād built five cities and named them (Xusrō)⁴⁰: Xusrō-šād⁴¹, Xusrō-mustābād⁴², Vispšād-Xusrō⁴³, Hubōy-Xusrō⁴⁴, Šādfarrox-Xusrō⁴⁵.

(20) And he ordered to build a wall of 180 parasangs long and 25 royal cubits high, with 180 gates, a palace and a [landed] estate.⁴⁶

[The quarter of the West]

(21) In the quarter of the West⁴⁷, Varāza son of Gēv⁴⁸ built by the order of Tusa the city of Ctesiphon⁴⁹.

³⁷. Pers. inscr. kwmšy; Armen. Վրվշ; Gr. Κομισσηνή, Arab. قومس. See J. Hansman & D. Stronach, "Excavations at Shahr-I Qūmis, 1967", JRAS, 1970, 29-61.

³⁸. در ذکر دیار قومس و طبرستان... دامغان: هوشنگ ساخت. دور باروش هشت هزار گام است. (حمدالله مستوفی، نزهة القلوب، تهران، ۱۳۳۶، ۲۰۰)

³⁹. Gr. Ἰουροειπαάχ, Βιρι(α)παράχ; Syr. ܝܠ ܡܫܘܕܐ (corr. ܝܠ ܡܫܘܕܐ). See Th. Nöldeke, *Beiträge zur geschichte des Alexanderromans*, Wien, 1890, 13. Cf. also Armen. Ճորա պահալ 'Watch of Čōl' near Darband on the Caspian Sea (Agathangelos, 19, բանալ զորունս Ալանաց և զՃորա պահալին).

گردکوه: آن را در گنبدان گفته اند. سه فرسنگ است به دامغان. (نزهة القلوب، ۲۰۱)

⁴⁰. These cities were known to later geographers (خسروشاه، خسروشاه): (veh-andyōk-husrō) زیب خسرو، خسروشاه، خسراها باذ، خسروجرد، خسروشاهرمز، خسروشاذقباز، خسروشاذفیروز، خسروشاهابور (به از اندیوخسرو، A borough, Xusrōgird, is known in the land of Pōšang.

فوشنج: قصبات کوسوی و خسروگرد و روح (روح) داخل آن ولایت است. (نزهة القلوب، ۱۸۸) خسروجرد: مدینه کانت قصبه بیهق من أعمال نيسابور بينهما وبين قومس، فالآن قصبه بیهق سانبور (سبزوار).

(یاقوت، ۲: ۳۷۰)

⁴¹. husrō-šād 'Xusrō-is-glad'. Husrō-šād-ohrmazd is another name of Ctesiphon. A Persian bulla mentions Xusrō-šād-pērōz in the province of Gurgān. There is a borough near Marv called خسروشاه (۳۷۱: ۲: یاقوت).

⁴². husrō-mustābād 'Xusrō's merry settlement'. A borough near Marv is called خسراآباد (۳۷۰: ۲: یاقوت).

⁴³. vispšād-husrō 'all-glad-is Xusrō'. There was a town called Vispšād-farrdōš (Abnōn, 9).

⁴⁴. hubōy-husrō 'fragrant-is-Xusrō'. Cf. Bd 217 ērānšahr ī ābādān ī hubōy.

⁴⁵. šādfarrox-husrō 'glad-and-fortunate-is-Xusrō'. Cf. ASS šād ud farrox

...

⁴⁶. It refers to an estate in the land of Gurgān. Not to be confounded with Dastgird ī husrō which was the residence of Xusrō abarvēz—some 50 miles north-east of Baghdad. See H. C. Agnew, « The Palace of Khosrau II at Dastagerd », *The Geographical Journal*, 56/4, 1920, 305-308.

(22) Varāza son of Gēv built the city of Nisibis⁵⁰.

(23) Narsē the Arsacian built the city of Edessa⁵¹.

(24) Babylon built the city of Babylon⁵² during the reign of Yima. He fettered there the planet Tīr (Mercury). And he showed the account of the seven and the twelve, that is, [the astrology of] the constellations and planets, and the eighth tower⁵³ (sky of the fixed stars), by sorcery to Miθra of Babylon.⁵⁴

(25) Šābuhr son of Ardašēr built the city of Hērt (Hīra)⁵⁵, and he appointed Mihrzād the margrave of Hērt on the “desert” of the Arabs⁵⁶.

(26) Yazdegird son of Šābuhr whom they call Yazdegird the rough built the city of Hamadān (Ecbatana)⁵⁷.

⁴⁷ . kust ī x^varbarān. ērān kust ī x^varbarān spāhbed ‘General of the region of the West of Ērān’. Armen. Քուստի խորբարաւ .

⁴⁸ . varāzag ī gēvagān. Cf. Arab. كيو، بيب، بيغ. Cf. also Sogd. γγw, Bactr. Γηo.

⁴⁹ . Pers. Tēsibōn; Gr. Κτησιφῶν; Syr. مہلصعہ; Armen. Տիւրնւ; Sogd. tyspwn.

قال حمزة: وأصلها طوسفون فعربت على طيسفون. (ياقوت حموي، ٤: ٥٥)

⁵⁰ . nesībīn. Gr. Νίσιβις, Syr. نيسيب، Armen. Մծրիւ; Arab. نصيبين. Nisibis was the chief town of Arabestān (صاح حاصص، Armen. Մրուսսսսսս).

⁵¹ . urhā(y). Syr. ܘܪܗܐ، Armen. Ուրհա; Arab. الرها; Turk. Urfa; Gr. Ἔδεσσα.

⁵² . Akkad. bābilu ‘Babylon; Babylonian’; OPers. bābiru; Armen. Բաբելոն.

قال يزجرد بن مهبندار (مهبنداد): تقول العجم: إن الضحاك الملك الذي كان له بزعمهم ثلاثة أفواه وست أعين، بنى مدينة بابل العظيمة، وكان ملكه ألف سنة إلا يوماً واحداً ونصفاً. (ياقوت، ١: ٣٠٩)

قال: ومدينة بابل بناها بيوراسب الجبار واشتق اسمها من اسم المشتري، ولما استتم بناؤها جمع إليها كل من قدر عليه من العلماء وبنى لهم اثني عشر قصراً، على عدد البروج، وسماها بأسمائهم. (ياقوت، ١: ٣١٠)

⁵³ . bārag; Av. vāra ‘wall’. Pers. بارو، باره، ‘wall; tower’. The astrologers consider the eighth sphere as that of the fixed stars. The ninth sphere is called in Skt. brahmāṇḍa and in Persian باره، نههم.

⁵⁴ . It possibly refers to the “Chaldean” Magi and Mithraism.

⁵⁵ . hērt, the chief tow of the kingdom of the Lakhmids. Syr. ܠܚܡܝܢܐ or ܠܚܡܝܢܐ، Arab. الحيرة. See

م. محمدی ملایری، تاریخ و فرهنگ ایران در دوران انتقال از عصر ساسانی به عصر اسلامی، یک،

تهران، ۱۳۷۲، گفتار پنجم: حیره و انبار و یادگانه‌های دیگر ایران در حاشیه، صحرا و مرز روم.

فكان أول عمارة الحيرة في زمن بخت نصر. (ياقوت، ٢: ٣٣١)

⁵⁶ . var ī tāzīgān interchanges with dašt ī tāzīgān; it seems that var is here contaminated by Syr. ܠܚܡܝܢܐ ‘open country’ (Arab. بَرّ /barr/ ‘land; desert’).

(Notice that Av. varōiš pišīnaḥō ‘lake of Pišīnah’ is rendered by Pers. dašt ī pišīnah ‘plain of Pišīnah’.)

(27) Vahrām son of Yazdegird whom they have called Vahrām gōr ('the onager') built a city in [the land of] Māy-kust-ī-nihāvand⁵⁸ [called] Var ī Vahrāmāvand⁵⁹.

(28) The twenty-one cities which have been built in Pedišx^vārgar⁶⁰, either Armāyēl⁶¹ [himself] built [some] or else some were built, at the order of Armāyēl, by the mountain-rulers who from Aži Dahāka had obtained the dominion of the mountains [of Pedišx^vārgar]. (29) There are seven mountain-rulers⁶²: Dumbāvand Visēmagān⁶³; Nahagān⁶⁴; Visped⁶⁵; Nax^vāārān⁶⁶; Vimanddāragān⁶⁷; bln/w/c'n⁶⁸; mlyn/w/c'n⁶⁹. (30)

⁵⁷. Pers. ahmadān/ hamadān, OPers. ha_ngmatāna-; Armen. Ահմադաւն; Syr. ܐܚܡܕܢܐ; Arab. همدان.

قال: فأمر دارا ببناء همدان وبنى في وسطها قصرًا عظيمًا مشرفًا له ثلاثة أوجه وسماه سارقًا. (ياقوت، ٥: ٤١١) قال شيرويه في أخبار الفرس بلسانهم: سارو جم کرد دارا کمر بست بهمن اسفندیار بسر آورد. (٤١١) شهر بابل و اصطخر فارس و همدان و طوس او (جمشید) بنا کرد. (گردیزی، ٣٣)

⁵⁸. The name māh ī nihāvand is found in the books of Persian geographers: However, the name of the province Māy-kust-ī-nēmāvand is found in a number of Pārsīg seals: m'd kwsty ZY nym'wndy.

⁵⁹. vahrāmāvand by haplology from Vahrām-amāvand 'forceful Vərəθraϥna'. According to Ibn Faqīh, in the village of Jōhasta, near Hamadān, there stood the ruins of the palace of Vahrām gōr:

ابن الفقيه، مختصر كتاب البلدان، ليدن، ١٨٨٥، ٢٥٥-٢٥٨: قصر بمرام جور و ناووس الظبية.

جوهسته از قری همدان است و قصر بهرام گور آن جاست. (رساله در ذکر بعضی بلاد)

⁶⁰. In the ŠKZ 2 we read hamag parišx^vār kōf. See E. Honigmann & A. Maricq, *Recherches sur les Res Gesta Divi Saporis, Bruxelles, 1953, 91-94: la chaîne du Prešhvār.*

حدّ فرشوادگر آذربایجان / او سر/ و طبرستان و گیل و دیلم و ری و قومش و دامغان و گرگان باشد. و اول کسی که این حدّ پدید کرد منوچهر شاه بود. و معنی فرشواد آن است که: باش خوار، ای عیش سالمًا صالحًا. (ابن اسفندیار، تاریخ طبرستان، تهران، ١٩٤٢، ٥٦) بدشوارکر شاه (ابن خردادبه، ١٧)

⁶¹. Armāyēl was the vicegerent of Aži Dahāka.

⁶². kōfiyār. Cf. Narsē (NP) marzīg ud kōfiyār, DA 45 šahriyār kōfiyār ud āzād.

و علا الرجل الجبل ونادی علی الجبل رطانة لاصحابه بالفارسية كوهیان (كوهیار / كوهیان). (طبری، ٣: ٢٤٢)

⁶³. dumbāvand, Pers. inscr. dnb'wndy; Armen. Դմբաւան; Arab. دمباوند. Cf. KAP 5.12 dumbāvand ud dēlamān ud pedišxvārgar. This title

Dumbāvand Visēmagān is found in a few Pārsīg seals. Armen. Դմբաւան ւիսեմագան (P'awstosi Buzandac'woy, Patmut'iwn Hayoc', 4.29).

⁶⁴. Tabarī gives the title nahagānbaḏ.

فكان ممن رتب بشتاسب من نفر السبعة المراتب الشريفة وتمامهم عظماء بهكاسد ومسكنه دهستان من ارض جرجان وقارن الفهلوى ومسكنه ماه نماند وسورين الفهلوى ومسكنه سجستان واسفنديار الفهلوى ومسكنه الرى. (طبرى، ٢: ٦٨٣)

As we see, nahagānbaḏ is the title of the lord of Dahestān. This is confirmed by the inscription of Narsē (Pk) : dhydkn nhwpt : [--]dyn nppty 'prince of Dahestān'. Cf. also Armen. Դհհկան Նահապէտ.

⁶⁵. 𐎠𐎡𐎢𐎣. Pers. visped/ visebed lit. 'chief of the royal house'; Av. vīspaiti.

⁶⁶. 𐎠𐎡𐎢𐎣. Pers. nax^vdār; Parth. inscr. nhwdr; Armen. նահապար, նահապարպ 'magnates, grandees'.

(35) Rahām son of Gōdarz built the city of Roxad⁸¹ at that time when he killed *Vāspūr Cōl⁸² the Turyān, and defeated Yabyu Xāgān there.

(36) Bastavari son of Zairivari built the city of Bust⁸³, at the time when king Vīštāspa was in Frazdān⁸⁴ to celebrate the Religion, and set up there the abode of Vīštāspa and other princes.

(37) Rustam, the king of Scythia⁸⁵, built the city of Frāh⁸⁶ and the city of Zābul⁸⁷.

(38) The accursed Fraṅrasyan the Turyan first built the city of Zrang⁸⁸, and set up the illuminating Fire of Karkōy⁸⁹ there. He

⁸¹ . roxad. Av. harax^vaitī-, OPers. harauvatī- 'Arachosia'; Gr. Χοροχόαδ πόλις, Ἀράχωτος; Syr. ܘܚܘܨܝܐ; Arab. الرخوذ، رخوذ، الرخوذ. Isidore of Charax, 19, states, the Parthians call Arachosia White India. Ἐντεῦθεν Ἀραχωσία σχοῖνοι λς'. Τούτην δὲ οἱ Πάρθοι Ἰνδικὴν Λευκὴν καλοῦσιν.

ملك سجستان والرخج وبلاد الداور رتبيل. (ابن خردادبه، ۴۰)

سیستان خود گفتیم که گر شاسپ کرد. و از پیش کردن سیستان خود بست و رخد و زمین داور و کابل و سواد آن او را بود که جد او کرده بود از سوی مادر و گودرز نام دارد. (تاریخ سیستان، ۲۴)

⁸² . سفوردها.

⁸³ . Pers. 𐬀𐬎𐬎 /bist/, 𐬀𐬎𐬎 /bust/. Syr. ܒܝܨܬ; Arab. بست. Šahrestān ī bust, cf. Isidore of Charax, 19 *Bīst πόλις.

ثم يليها اعمال خراسان ويتصل بسجستان منها بست ورخج وكابل. (ابن خردادبه، ۲۴۳)

⁸⁴ . frazdān; Av. frazdānu- or frazdānava- name of a river or a lake; Armen. Հրազդան. Cf. ASS frēdōn ō var frazdān šud, u-š az aredvīsūr anāhīd āyaft x^vast, ped abāz ārāstan ī ērān šahr.

⁸⁵ . sagestān šāh. Pers. sagestān < *saka-stāna-. Armen. Սագեստան; Arab. سجستان.

⁸⁶ . frāh, was both the chief town of one of the three lands of Sagestān and a river; Gr. Φραδά, Φρά, Syr. ܠܘܗܐ, Pers. فراه، فراه.

⁸⁷ . zābulestān/ zāvulestān, Pers. inscr. z'wlstn; Armen. Հաբլեստան; Arab. حابلستان, زابلستان. Pers. zābul, zābul.

جانب الجنوب زابلستان. (حمزه، ۳۷) ملك زابلستان فيروز. (ابن خردادبه، ۳۹)

⁸⁸ . zrang ; OPers. zra_nka- 'Drangiana', Gr. Ζαραγγιανή (Isidore), Syr. ܘܘܪܢܝܐ, Arab. زرنج.

زال زر در سیستان بعد از عمارات گرشاسف شهری بنا کرد و مردم سیستان نام آن شهر را زرنج خواندند. (احیاء الملوك، ۱۷)

⁸⁹ . Cf. Bd 127 ādur karkōy; Nīrang (bastan ī dard ud āzār rāy) ped zōr ī ādur gušnasp ped zōr ī ādur mēnōg karkōy. See also the Pārsīg Ode of Karkōy preserved in the History of Sēstān, 37.

کركويه: مدينة من نواحي سجستان فيها بيت نار معظم عند الجوس. (ياقوت حموي،)

Mas'ūdī attributes the setting up of the Fire of Kakōy to the son of Spəntōdāta, Vohumanah :

و بنی آخر من بیوت النار بسجستان يقال له کراکر کان اتخذہ بھمن بن اسفندیار ابن بستاسف. (مروج الذهب

ومعادن الجواهر، الجزء الثاني، بیروت، ۱۹۸۶ \ ۱۴۰۶، ۲۶۷)

“besieged” Manuš.ciθra in Pedišx^vārgar⁹⁰, and desired Spəntā Ārmaiti to wife. Spəntā Ārmaiti mixed in the earth; (then, Fraŋrasyan) destroyed the city, and extinguished the Fire. Afterwards, Kavi Haosravah son of Syāvaršan restored the city, and he again set up the Fire of Karkōy.⁹¹ Ardašēr son of Pābag finished the city.

(39) Pērōzān, the king of Kirmān⁹², built the city of Kirmān⁹³.

(40) The city of Vehardašēr⁹⁴ was built by three lords, and Ardašēr son of Pābag finished it.

(41) Ardavān, the Parthian king, built the city of Staxr⁹⁵.

(42) Dārā (Darius) son of Dārā built the city of Dārābgird⁹⁶.

(43) Šābuhr son of Ardašēr built the city of Vehšābuhr⁹⁷.

⁹⁰ . Cf. VZ 4.4.

⁹¹ . See the Origin of the Fire of Karkōy according to the History of Sēstān.

اکنون یاد کنیم سبب آتشِ کرکوی. (تاریخ سیستان، ۳۵-۳۷)

⁹² . ŠKZ 28 ardašēr ī kirmān šāh. According to an inscription on a seal Vahrām son of Šābuhr (Bahrām IV) was called kirmānšāh (Modi, 155). See also J 15 vahrām ī šābuhrān kē-š x^vānend kirmānšāh.

بهرام بن شاپور: او را کرمان شاه خواندندی. (مجمعل التواریخ والقصص، ۳۵) بهرام بن شاپور ... پیش از این پادشاهی مرزبانِ کرمان، و چون به پادشاهی رسید مقر (مستقر) خویش به کرمان ساخت. (گردیزی، ۷۳)

⁹³ . kirmān; OPers. karmāna; Armen. Կուրման.

⁹⁴ . There are a number of cities called Veh-Ardašēr, one is this town in the land of Kirmān. Cf. ŠKZ 34 rastag ī vehardašēr šahrab.

بهرشیر واما التي بكرمان فعبوا لفظها على مثال آخر فقالوا بردشير. (حمزه، ۴۶) بردسير: أعظم مدينة بكرمان مما يلي المغارة التي بين كرمان و خراسان. وقال الرهني الكرمانى: يقال إنما من بناء أردشير بن بابك. وقال حمزة الأصبهاني: بردسير تعريب <به> أردشير، وأهل كرمان يسمونها كواشير. وفيها قلعة حصينة. ... وبينها وبين السرجان مرحلتان وبينها وبين زرد مرحلتان. (ياقوت حموي، ۱: ۳۷۷) وأشهر مدنها جواشير، ويقال كواشير، وهي بردسير. (ياقوت، ۴: ۴۵۵) «به أردشير كي دارالملكِ كرمان است او (اردشير) بنا كرد.» فارسنامه ابن بلخي، شيراز، ۱۳۷۴، ۱۷۱. «از بردسير يعنى واشير (گواشير) تا زرد و از سيرگان تا بردسير دو مرحله.» استخرى، مسالك و ممالك، (۱۳۴۷)، ۱۳۶۸، ۱۴۵.

⁹⁵ . Pers. staxr (cf. Av. staxra-), Armen. ստաքր, Arab. اصطرخ.

و اصطرخ را وی (هوشنگ) بنا نهاد. (مجمعل التواریخ، ۳۹) شهرِ بابل و اصطرخِ فارس و همدان و طوس او (جمشید) بنا کرد. (گردیزی، ۳۳)

⁹⁶ . dārābgird; Syr. ܕܪܐܝܓܝܪܕ, Arab. دارابگرد.

داراء (بن همای) ... از عمارت به پارس اندر، داراب کرد بنا نهاد، و ناحیت اکنون بدان باز خوانند؛ و پیش از آن اسبان فرکان خوانند. (مجمعل التواریخ، ۵۵)

⁹⁷ . vehšābuhr/bēšābūr (inscr. byšhpwhly); Sogd. wyxšpwr; Syr.

ܝܫܒܘܪ; Arab. بيشابور.

شاپور بن اردشير بنی شاذروان تستر و هو احد عجائب المشرق و احد مدنا منها نى شاپور بى شاپور شادشاپور به از انديوشاپور شاپورخواست بلاش شاپور فيروزشاپور. (حمزه، ۴۸) بشاپور را چون به تازی نويسند بساپور شود و

(44) Ardašēr son of Pābag built the city of Gōr (of) Ardašērx^varrah⁹⁸.

(45) Humāyā of noble *ciθra* built the city of Tavgag (or, Tambūg)⁹⁹.

(46) Hormazd the brave son of Šābuhr built the city of Hormazdardašēr¹⁰⁰ and the city of Rāmormazd¹⁰¹.

(47) Šīšēnduxt, the wife of Yazdegird, as she was the daughter of the exilarch¹⁰², i.e. the empowered [head] of the Jews, and also the mother of Vahrām gōr, built the cities of Susa¹⁰³ and Sostrate^{104 105}.

اصل آن بی شاپور است ... و بناء این شهر به روزگارِ قدیم طهمورت کرده بود به وقتی کی در پارس جز اصطرخ هیچ شهری نه بود و نام آن در آن وقت دین دلا بود. و چون ذوالقرنین به پارس آمد آن را خراب کرد چنانکه پست شد. پس چون نوبت پادشاهی به شاپور بن اردشیر رسید آن را از نو بنا کرد. (فارسنامه ابن بلخی، شیراز، ۱۳۷۴، ۳۴۱-۳۴۲)

⁹⁸. gōr ardašēr-xvarrah; Arab. حور. Syr. ܡܝܢܝܢܝܐܝܪܐܝܝܐ.

اردشیر بن بابک ... بنی مدینه حور بفارس وکان موضعها صحراء فمرّ بها اردشیر فامر ببنائها وسمّاها اردشیرخوره وسمّتها العرب حور. (ابن الفقیه، ۱۹۸) حور قصبه، اردشیرخوره است به حکم آن کی او (اردشیر) بنا کرد و دارالملک وی آن جا بود. (استخری، ۹۶) یکی اردشیرخوره خوانند، و آن پیروزآباد است از پارس، و پیش از آن گور خواندندی. (مجمّل التواریخ، ۶۱)

⁹⁹. تَبُوك. Pers. tambūg/ tanbūg; Arab. تَوَج/ تَوَز. Pers. tavvag; Arab. ٥٤١٩.

تَبُوك: وقال نصر: تَبُوك ناحية بين أَرْجَان و شیراز. (ياقوت، ۲: ۴۸) تَوَج: وهي تَوَز. مدينة بفارس قريبة من كازرون... (ياقوت حموي، ۲: ۵۸)

¹⁰⁰. ormazdardašēr; Syr. ܐܘܪܡܝܝܐܝܪܐܝܝܐ; Armen. Որմշիր; Arab. هرمشیر.

هرمزاردشیر. هرمشیر: قال حمزة: هو تعريب هرمزاردشیر: وهو اسم سوق الأهواز. (ياقوت حموي، ۵: ۴۰۳) كوره، اهواز آن را هرمز گویند، و دیگر نواحی خوزستان به اهواز باز خوانند. (استخری، ۸۹) هرمزداردشیر دو شهر بود. در یکی بازاریان بودند، و در دیگران مهتران. به پهلوی [یکی را] هوجستان و اجار خواندندی، آن است که معرّب سوق الاهواز گفتند؛ و دیگری را هومشیر (هرمشیر)، و به وقت آمدن عرب آن را خراب کردند. سوق الاهواز به ماند که هنوز به جای است، اهواز خوانند. (مجمّل التواریخ، ۶۲)

¹⁰¹. rāmhaormezd; Syr. ܪܐܡܝܝܐܝܪܐܝܝܐ; Arab. رامهرمز.

رامهرمز و دسکره او (هرمز بن شاپور) بنا کرد. (گردیزی، ۶۸-۶۹) هرمزد بن نرسه ... از عمارت روستای ناحیت رام هرمزد آباد کرد و آن را بهشت هرمزد نام نهاد، و آن ناحیت میان ایذج است و رامهرمز، و هنوز آباد است. (مجمّل التواریخ، ۶۶) رامهرمز: وقال حمزة: رامهرمز اسم مختصر من رامهرمزاردشیر، وهي مدينة مشهورة بنواحي خوزستان. (ياقوت حموي، ۳: ۱۷) گویند که رامهرمز از بناها هرمز است و او ملقب به دلیر بود. (روضه الصفاء، ۱، بمبئی، ۱۲۶۶، ۲۲۳. نک. Modi, 103).

¹⁰². rēšgālūdag from Aram. ריש גלוחא.

¹⁰³. šūs; OPers. çūšā; Elam. šu-šá(-an), šu-šá-in; Gr. Σουσσα; Armen.

Շոշուի; Syr. ܫܘܫܐ; Arab. السوس.

اندر آن وقت شهرها بر سان چیزها کردند، چنانکه شوش بر سان بازی نهادند، و شوشتر بر صورت اسبی. (مجمّل التواریخ، ۶۴) [هوشنگ فرمان داد که] مردم خانه های گلین به سازند، و خانه ها را متصل به یکدیگر بنا نمایند، و بر گرد خانه ها حصار عالی ترتیب دهند که تمام خانه ها حکم یک خانه به

(48) Šābuhr son of Ardašēr built the city of Gundīšābuhr¹⁰⁶, and the city of Ērān^varraḥšābuhr¹⁰⁷, and named it Bēlābād¹⁰⁸.

(49) Aži Dahāka during his evil reign built the city of Nahr Tērag¹⁰⁹ as his personal seraglio; and it became the prison of Ērānšahr, and it was called Zēndān ī Aškān¹¹⁰.

(50) Ōraētaona of the family Āθβya built the city of [the Ĥimyarites], Simrān¹¹¹. He killed mswl¹¹² the king of Simrān,

هم رسانند. ... آن شهر را شوش گفتند. (میر عبداللطیف خان شوشتری، تحفة العالم و ذیل التحفه، تهران، ۱۳۶۳، ۳۳)

¹⁰⁴. šūstar; Gr. Σῶστρά; Syr. ܫܘܫܬܪܐ; Arab. تستر.

تستر اندر خوزستان، و آن شوشتر است. (مجمل التواریخ، ۶۲) شاذروان شوشتر او (شاپور اردشیر) کرد که عجایب عالم است. (۶۳) بزرگتر رودی در خوزستان رود شوشتر است، و ملک شاپور درین رود سدی کردست، آن را شاذروان خوانند. (استخری، ۹۰) روزی هوشنگ به تقریب شکار و تفرج به اطراف شهر شوش سیر می کرد. حوالی رودخانه کرن مکانی وسیع الفضا ابا نزهت و صفا به نظر او در آمد. به زبان الهام بیان فرمودند که این جای شوشتر است، یعنی بنای این سرزمین از برای بنای شهر بهتر است. (تحفة العالم، ۳۴) تستر: این را شوشتر نیز گویند. از بلاد اهواز است. شاپور آن جای سدی بسته از سنگ و آهن و ارزیز، و امتداد آن قریب یک میل است. و تستر بر موضع مرتفع است، و سبب این سد بالا آمده و بر گرد تستر می گردد و به تستر در می آید. (رساله در ذکر بعض بلاد)

¹⁰⁵. See J. Darmesteter, « La rein Shasyân Dôkht », *Actes de huitième congrès des orientalistes*, Leiden, 1889, 194-198.

¹⁰⁶. vandyōgšābuhr, gundīšābuhr, cf. ŠKZ 32 frīg ī vēandiyōgšābuhr šahrab. Gr. (πόλις) βενδοσαβείρων; Armen. Գնւնդիղի-Շապուրի; Syr. ܩܢܘܢܕܝܘܓܫܒܘܚܪܐ; Arab. جندیسابور.

به از اندیوشاپور جندیوشاپور است از خوزستان. اندیو نام انطاکیه است. به زبان پهلوی به از اندیو یعنی از انطاکیه بهتر است. و نهاد آن بر مثال عرصه شطرنج نهادست میان شهر اندر هشت راه اندر هشت. (مجمل التواریخ، ۶۴)

¹⁰⁷. ērān-x^varraḥ-Šābuhr, ērān-x^varraḥ-kird-šābuhr; Syr. ܥܪܢ ܫܘܫܬܪܐ. See Tabarī (about Šābuhr son of Hormazd):

و بأرض الأهواز مدينتان: إحداهما إيران خره سابور، وتأويلها سابور وبلاده، وتسمى بالسريانية الكرخ، والأخرى السوس. (تاريخ الرسل والملوك، ۱، بریل، ۱۸۷۹، ۸۴۰) و خره شاپور به شوش، و من چنان پندارم که کرخه است (مجمل التواریخ، ۶۷)

¹⁰⁸. Syr. ܩܢܘܢܕܝܘܓܫܒܘܚܪܐ / ܩܢܘܢܕܝܘܓܫܒܘܚܪܐ; Gr. βηλαπατων, another name of Gundīšābuhr.

¹⁰⁹. Arab. نهر تیری (Arab. نهر 'canal, brook' ≈ Pers. jōy, rōd). According to Yāqūt it was called after the son of Gōdarz the Vizīr, tyry.

فبقول ان الاهواز سبع كور: اولها من حدّ البصرة كورة سوق الاهواز ومما يلي المذار كورة نهر تيري ثم كورة تستر وكورة السوس وكورة جندي سابور وكورة رامهرمز وكورة سوق العتيق. (ابن خردادبه، ۲۴۲) نهر تیری: بلد من نواحي الاهواز حفرة أردشير الأصغر بن بابك، ووجدت في بعض كتب الفرس القديمة أن أردشير بضمن بن اسفنديار ... حفر نهر المسرفان بالأهواز ودجيل الأهواز وأتار الكور السبع: سرق ورامهرمز وسوس وجندیسابور ومناذر ونهر تیری فوهبه لتیری من ولد جودرز الوزير فسمي به. (ياقوت حموي، ۵: ۳۱۹)

¹¹⁰. Possibly, the prison in Xuzestān called (in Gr.) Λήθης φρούριον 'palace of oblivion' (Markwart, 99). The name of Aškān is possibly related to the king of Armenia, Aršak, who was imprisoned there. See Procopius' *History of the Wars*, I. 5. Armen. բերդ աւնուշ 'fort of oblivion', Gr. φρούριον τῆς Λήθης.

¹¹¹. simrān. Mand. (Ginza Rabba, 17) : bēt simrāyē. Bundahišn, 209: ܫܡܪܢܐ. See Marquart, Ērānšahr, 26; H.S. Nyberg, "The opening section of

and brought the land of Simrān back into the possession of Ērānšahr, and conveyed the Arabian plain as a personal inherited possession to Bādesrū¹¹³, the Arab king, so that his descendants should (also) possess it.¹¹⁴

(51) Šābuhr son of Ardašēr built the city of *Ērān-šād<-Šābūr>¹¹⁵.

(52) Artaxšaθra son of Spəntōdāta built the city of 'sgl¹¹⁶ and the city of Veh¹¹⁷, and he appointed 'wd'k¹¹⁸, the margrave of Hagar¹¹⁹, ywyyyl and bwkl¹²⁰ on the “desert” of the Arabs.

(53) The accursed Alexander son of Philip built the city of Gay¹²¹. The colony of the Jews was there. In the reign of Yazdegird son of Šābuhr [the Jews] were carried there by the request of Šišēnduxt who was his wife.¹²²

(54) Kavād son of Pērōz built the city of Ērānāsānkirdkavād¹²³.

(55) Vahrām son of Yazdegird built the city of Aškar¹²⁴.

Dēnkart book V”, *J.M. Unvala Memorial Volume*, Bombay, 1964, 99-112.

Cf. also Syr. ܣܚܒܐ.

¹¹². ܣܚܒܐ. *masrūg (from masrūq)?

¹¹³. ܣܚܒܐܐܘܪܐܝܢܐ, also ܣܚܒܐܐܘܪܐܝܢܐ. An Iranized form of Bab. Nabû-kudurri-ušur. mad ō pādesrav ... tāzīgān šāh.

¹¹⁴. See A. Perikhanian, *The Book of a Thousand Judgements*, Costa Meza, 2003, 342.

¹¹⁵. ܣܚܒܐܘܪܐܝܢܐ.

کوره استان شازساپور وهي کسکر اربعة طساسيج. (ابن خردادبه، ۷)

However, as Markwart notes, the name ܣܚܒܐܘܪܐܝܢܐ looks like a corruption of a name <Ērān>ārāst-<Šāhpuhr> ‘Šāpūr has (re)arranged Ērān’. (102)

¹¹⁶. ܣܘܥܕܐ /hagar ?/

¹¹⁷. ܘܚܐ /veh?/

¹¹⁸. ܘܚܐܘܪܐܝܢܐ. Note that Av. aōdā (rendered by ܘܚܐܘܪܐܝܢܐ) is the name of a land, Vd 1.19. Cf. Bd. 208.

¹¹⁹. Syr. ܣܚܒܐܐܘܪܐܝܢܐ, Arab. ܣܚܒܐܐܘܪܐܝܢܐ. Hagar, in Baḥrain, was the residence of the marzbān of the province.

¹²⁰. ܘܚܐܘܪܐܝܢܐ.

¹²¹. gay; OPers. *gaba-; Parth. gaβ; Arab. ܣܚܒܐܐܘܪܐܝܢܐ. See

م. مهریار، فرهنگ جامع نامها و آبادیهای کهن اصفهان، ۱، اصفهان، ۱۳۸۲.

¹²². « Ces lignes (§ 47, § 53) sont le document historique le plus important que nous ayons rencontré jusqu’à présent dans la littérature pehlie sur l’histoire des Juifs de Perse. Elles ont tous les caractères de l’authenticité historique, car elle concordent parfaitement avec une série de renseignements fournis d’autres sources. » Darmesteter, 194

¹²³. Or, possibly Ērānāsāngarkavād. Cf. Armen.

Երան(ա)սանքարկավատ; Pers. inscr. (on a seal) 'yl' n' s' nklkw' ty /ērānāsāngarkavād/.

[The quarter of the North]

(56) Ērāngušnasp, General of Ādurbāyagān, built the city of Ādurbāyagān¹²⁵.

(57) Van [the daughter] of Gulaxš (Vologeses) built the city of Van¹²⁶, and came in marriage to Kavi Kavāta. Tūra of Brāθrō.īš, the Karapan, built [there] the fortification of Arvandasp¹²⁷, by magic, for the protection of his own life.

(58) In the quarter of Ādurbāyagān (the north), Fraṅrasyan the Turyan built the city of Ganzag (Ganja)¹²⁸.

(59) Zānda *pouru.mahrka* built the city of Āmuy¹²⁹. Zaratūštra of the Spitāma familt was from that city.

(60) Abū Ja‘far whom they call Abū dawānīq¹³⁰ built the city of Bagdād and sealed (/ entitled) it “in victory”¹³¹.

Finished in health, happiness and peace.

Text

mādayān

ped nām ud nirōg ud ayyārīh ī dādār ohrmazd

jadag ī nēk !

¹²⁴ . aškar. Arab. عسكر مكرم ≈ Rustamkavād.

عسكر مكرم: ... قال حمزة الأصبهاني: رستقباد تعريب رستم كواد، و هو اسم مدينة من خوزستان خرجها العرب في صدر الإسلام. (ياقوت، ٤: ١٢٥)

¹²⁵ . ādurbāyagān. *ātī-pātakāna-; Armen. Ատրբայատաղաւ; Syr. ܐܕܘܪܒܝܝܓܝܢܐ; Arab. أذربيجان. kust ī ādurbāyagān, inscr. kwsty ZY 'twlp'tkn. ērān kust ī ādurbāyagān spāhbed ‘General of the quarter of the North of Ērān’.

¹²⁶ . van; Armen. Վան. The city of van is also calle, in Armenian, Շամիրամաւաղէրս ‘built by [the queen] Semiramis’.

¹²⁷ . arvandasp, cf. Av. aurvaṭ.aspa- adj. ‘having swift horses’.

¹²⁸ . ganzag; Armen. Գանձաղ (ganzhagan); Gr. Γάζακα; Syr. ܓܢܙܐܗܐ; Arab. كنج، جنزة، جزنق.

¹²⁹ . āmuy, āmul; Armen. Ամլ. Notice that a city near Oxus is called أمل (أموى).

¹³⁰ . ابوالدوانيق ‘the father of the small coins’.

¹³¹ . ped pērōzīh āvišt lit. ‘he sealed up in victory’. The title of the caliph Abū Ja‘far was al-Manšūr ‘the victorious’. Bagdād was also called مدينة المنصور ‘the city of Manšūr’.

(1) šahrestānīhā¹³² ī andar zamīg ī ērānšahr kird ēsted, jud jud ēn¹³³ kū kadām sarx^vadāy kird, ped gugān, abar ēn āyādgār nibišt ēsted.

(2) ped kust ī x^varāsān

<ped kust ī xvarāsān> samargand šahrestān kayus ī kavādān bun fragand, syāvaš ī kayusān bē frazāmēnīd. (3) kayhōsrō ī syāvašān ānōh zād, u-š varzāvand ātaš vahrām ānōh nišāst. (4) pas zardušt dēn āvurd. az framān ī vištāsp šāh hazār-u-dvēst fragard ped dēndibīrīh ped taxtagīhā zarrēn kand ud nibišt ud ped ganz ī hān ātaš nihād. (5) ud pas guzastag sukander suxt, ud andar ō drayāb abgand.

sugud ī haft-āšyān : (6) u-š haft-āšyānīh ēd kū haft x^vadāy āšyān¹³⁴ andar būd : ēk hān ī jim, [ud ēk azi-dahāk], ud ēk hān ī frēdōn, ud ēk hān ī manuṣcihr, ud ēk hān ī kayus, ud ēk hān ī kayhōsrō, ud ēk hān ī luhrāsp, ud ēk hān ī vištāsp šāh. (7) pas guzastag frāsyāk ī tūr harv ēk nišēmāg ī šāhān uzdešzār bašn pedišt kird.

(8) andar baxl ī bāmīg šahrestān ī navāzag spendyād ī vištāspān (/ vištāsp pus) kird. (9) u-š varzāvand ātaš vahrām ānōh nišāst. u-š nēzag ī x^vēš ānōh bē zad. u-š ō jabbū¹³⁵ xāgān, ud sinzibīg xāgān, ud cōl xāgān, ud vazurg kān¹³⁶, ud gōhram ud tuzāb ud arzāsp ī xiyōnān šāh peygām frēstīd kū : nēzag ī man bē nigered ! harv kē ped vēzišn ī ēn nēzag nigerēd cē andar ō ērānšhar dvāred.

(10) šahrestān ī x^vārazm nerīсах¹³⁷ ī jehūdāgān kird.

(11) šahrestān ī marv-rōd vahrām ī yuazdegirdān kird.

(12) šahrestān ī marv ud šahrestān ī harē guzastag sukander ī hrōmāyīg kird.

(13) šahrestān ī pōšang šābuhr ī ardašērān kird ; u-š ped pōšang puhl ī vazvar¹³⁸ kird.

¹³² . ۳۱۱۴۳۰۳۰ .

¹³³ . ۶۲ . Blochet: ۱۶۲ . See A. de Jong, “The beginning and the end of the Šahrestānīhā ī Ērānšahr”, BSOAS, 71/1, 2008, 53-8.

¹³⁴ . ۳۳۳۳۳۳۳۳ .

¹³⁵ . ۳۳ .

¹³⁶ . ۳۳۳۳ .

¹³⁷ . ۱۶۳۳ .

(14) šahrestān ī tōs tus ī nōdarān <kird ī> nōsad sāl spāhbed
būd. pas az tus spāhbedīh ō zerīr, ud az zerīr ō bastvar (/ bastōr),
ud az bastvar ō karazm mad.

(15) šahrestān ī nēvšābuhr šābuhr ī ardašērān kird ped hān
gāh ka-š p'lyck (pāragzag ?) ī tūr ōzad, u-š ped hamgyāg
šahrestān framūd kirdan.

(16) šahrestān ī kāyin kay luhrāsp ī vištāsp pid kird.

(17) andar gurgān šahrestān ī dehestān x^vānend nerīсах ī
aškānān kird.

(18a) šahrestān ī kōmiš panzbārag¹³⁹ azi-dahāk ped tan¹⁴⁰
šabestān kird. mānišn¹⁴¹ ī pahlavīgān¹⁴² ānōh būd.

(18b) ped x^vadāyīh ī yazdegird ī šābuhrān kird andar ^xtaz ī¹⁴³
cōl virōypahr hān ālag [rāy].

(19) šahrestān panz husrav ī kavādān husravšād¹⁴⁴,
husravmustābād, vispšādhusrav, hubōyhusrav, šādfarroxhusrav
kird ud nām nihād.

(20) u-š perisp-ē kē sad-ud-aštād frasang drahnāy, vīst-u-panz
šāh arešn bālāy, ē-sad-ud-aštād dar, kōšk ud dastgird framūd
kirdan.

(21) ped kust ī x^varbarān

šahrestān ī tēsifōn, az framān ī tus, gurāzag ī gēvagān kird.

(22) šahrestān ī nesībīn¹⁴⁵ varāzag ī gēvagān kird.

(23) šahrestān ī urhā nerīсах ī aškānān kird.

(24) šahrestān ī bābil bābil ped x^vadāyīh ī jim kird. u-š tūr
abāxtar ānōh bē bast, ud mārīg haft dvāzdah, ī axtarān

¹³⁸ . 𐭩𐭥𐭥. Blochet : 𐭩𐭥𐭥

¹³⁹ . 𐭩𐭥𐭥𐭥𐭥 K, 𐭩𐭥𐭥𐭥 SP. Blochet : 𐭩𐭥𐭥𐭥𐭥

¹⁴⁰ . 𐭥𐭥.

¹⁴¹ . 𐭥𐭥𐭥𐭥.

¹⁴² . 𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥.

¹⁴³ . 𐭥𐭥𐭥 MK, 𐭩𐭥𐭥 SP.

¹⁴⁴ . 𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥 /kay-hōsrō-šād ?/.

¹⁴⁵ . 𐭥𐭥𐭥.

abāxtarān, ud aštum bārag¹⁴⁶ ped jādūgīh ō mihr bābilīg¹⁴⁷ bē nimūd.

(25) šahrestān ī hērt šābuhr ī ardašērān kird. u-š mihrzād ī hērt marzbān ped var ī tāzīgān bē gumārd.

(26) šahrestān ī hamadān yazdegird ī šābuhrān kird kē-šān yazdegird ī dabr x^vānend.

(27) andar māy-kust-ī-nihāvand¹⁴⁸ var ī vahrāmāvand šahrestān-ē vahrām ī yazdegirdān kird kē-šān vahrām gōr x^vānd.

(28) vīst-ud-ēk šahrestān ī andar pedišx^vārgar kird ēsted, cē armāyēl <x^vad>, enyā az framān ī armāyēl avēšān kōfyārān kird kē-šān az azidahāk kōf ped šahriyārīh vindād ēstād. (29) kōfyār haft hend : dumbāvand visēmagān, ud ناهگان¹⁴⁹ /nahagān_{bed} ?/¹⁴⁹, ud وِسپَد¹⁵⁰ /visped ?/¹⁵⁰, ud نَخْدَارَان¹⁵¹ /nax^vdārānān ?/, ud وِمَانْدَارَان¹⁵¹ /vimanddārān ?/, ud وِسْطِی¹⁵¹, ud وِسْطِی¹⁵¹. (30) ēn hān būd kē-šān az az dahāk kōf ped šahriyārīh vindād ēstād.

(31) šahrestān ī mōsil pērōz ī šābuhrān kird.

(32) nōh šahrestān ī andar zamīg ī gazīrag kird ēsted وِسْطِی /amidos/ ī kēsar brādarzād kird.

(33) vīst-u-cahār šahrestān ī andar zamīg ī šām ud yaman ud frīkā ud kōfā ud makkā ud madīnag gāh kird ēsted, ast ī šāhān šāh ast ī kēsar.

(34) ped kust ī nēmrōz

šahrestān ī kābul ardašēr ī spendyādān kird ēsted.

(35) šahrestān ī rax^vad (/ roxad) rahām ī gōdarzān kird ped hān gāh ka-š^x vāspūr cōl¹⁵¹ ī tūr ōzad, u-š jabbū¹⁵² xāgān az ānōh stōb bē kird.

¹⁴⁶ . بَاهِرَاق /bahrag ?/. Cf. Burhān : بَاهِرَةُ نَهْمِ.

¹⁴⁷ . اَزْدَرِیْغ /ud azērīg ?/.

¹⁴⁸ . مَای-کُست-ی-نِهمَآوَانْد. māy-kust-ī-nēmāvand ?

¹⁴⁹ . Cf. Tabarī : نَخْدَانْد.

¹⁵⁰ . Cf. Armen. nahapet, Arab. نَخْد.

¹⁵¹ . وِسْطِی.

¹⁵² . جَبْبُو.

(36) šahrestān ī bist (/ bust) bastvar ī zerīrān kird ped hān gāh vištāsp šāh dēn yaštan <rāy> ped frazdān būd ud bunag ī vištāsp ud abārīg vāspuhragān andar nišāst.

(37) šahrestān ī frāh ud šahrestān ī zāvulestān¹⁵³ rōdastahm ī sagestān šāh kird.

(38) šahrestān ī zrang nax^vist guzastag frāsyāk ī tūr kird, u-š varzāvand ātaš ī karkōy ānōh nišāst. u-š manušcihr andar ō pedišx^vārgar kird, u-š spendārmed ped zanīh x^vāst, ud spendārmed andar ō zamīg gumixt. šahrestān avīrān kird, u-š ātaš afsārd. pas kay-hōsrō ī syāvašān šahrestān abāz kird, u-š ātaš ī karkōy abāz nišāst. ud ardašēr ī pābagān šahrestān bē frazāmēnīd.

(39) šahrestān ī kirmān pērōzān kirmān šāh kird.

(40) šahrestān ī vehardašēr ped se x^vadāy kird, ud ardašēr ī pābagān bē frazāmēnīd.

(41) šahrestān ī staxr ardavān ī pahlavīgān¹⁵⁴ šāh kird.

(42) šahrestān ī dārābgird dārā ī dārāyān kird.

(43) šahrestān ī vehšābuhr šābuhr ī ardašērān kird.

(44) šahrestān ī gōr (ī) ardašēr^varrah ardašēr ī pābagān kird.

(45) šahrestān ī tavvag (/ tambūg¹⁵⁵) humāy ī cihrazād kird.

(46) šahrestān ī ohrmazdardašēr¹⁵⁶ ud šahrestān ī rāmohrmazd ohrmazd ī nēv ī šābuhrān kird.

(47) šahrestān ī šūs ud šūstar šišēnduxt, zan ī yazdegird ī šābuhrān, kird cōn duxt ī rēšgālūdag, ī jehūdān šāh, mād-iz ī vahrām gōr būd.

(48) šahrestān ī vandyōgšābuhr ud šāhrestān ī ērān-x^varrah-šābuhr¹⁵⁷ šābuhr ī ardašērān kird, u-š bēlābād nām nihād.

¹⁵³ . کبستلوروم .

¹⁵⁴ . رعلعلعلوم .

¹⁵⁵ . تنبوک . Cf. Pers. ۱۱۴۰ و .

¹⁵⁶ . سلسلس سلسلس سلسلس .

¹⁵⁷ . سلسلس و سلسلس سلسلس .

(49) šahrestān ī nahrtērag ped dušx^vadāyīh ī azidahāk ped tan šabestān kird, ud zēndān ī ērānšahr būd, zēndān ī aškān nām būd.

(50) šahrestān ī simrān¹⁵⁸ frēdōn ī āspiyān kird, u-š 𐭮𐭥𐭥𐭥¹⁵⁹ simrān šāh ōzad, u-š zamīg ī simrān abāz ō x^vēšīh ī ērānšahr āvurd. u-š dašt ī tāzīg ped x^vēšīh ud āzādīh bē ō buxtxōsrō ī tāzīg šāh dād peyvann dārišn ī x^vēš rāy.

(51) šahrestān ī 𐭮𐭥𐭥𐭥¹⁶⁰ šābuhr ī ardašērān kird.

(52) šahrestān ī 𐭮𐭥𐭥𐭥 ud šahrestān ī veh ardašēr <ardašēr> ī spendyādān kird, u-š 𐭮𐭥𐭥𐭥 ī hagar marzbān, 𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥 ped var ī tāzīgān bē gumārd.

(53) šahrestān ī gay guzastag aleksander ī filipōs kird. mānišn ī jehūdān ānōh būd. ped x^vadāyīh ī yazdegird ī šābuhrān nīd az x^vāyišn ī šīšēnduxt ī-š zan būd.

(54) šahrestān ī ērānāsānkirdkavād kavād ī pērōzān kird.

(55) šahrestān ī aškar vahrām ī yazdegirdān kird.

<ped kust ī ādurbāyagān>

(56) šahrestān ī ādurbāyagān ērāngušnasp ī ādurbāyagān spāhbed <kird>.

(57) šahrestān ī van van ī gulaxšān kird, ud ped zanīh ō kay-kavād mad, ud drubuštīh ī arvandasp tūr ī brādrōš ī karap ped jādūgīh kird pānagīh ī gyān ī x^vēš rāy.

(58) ped kust ī ādurbāyagān šahrestān ī ganzag frāsyāg ī tūr kird.

(59) šahrestān ī āmuy zandag ī purmarg kird. zardušt ī spitāmān az hān šahrestān būd.

(60) šahrestān ī bagdād abū-jāfar cōn-šān abū-davānīg x^vānend kird ped pērōzīh āvišt.

frazaft ped drod ud šādīh ud rāmišn.

¹⁵⁸ . 𐭮𐭥𐭥𐭥 /simlān/.

¹⁵⁹ . mswl/ myywl.

¹⁶⁰ . 'l'yst